

Szociálpszichológia

Feladata

- a társas viselkedés tudománya
- Vizsgálja, hogyan befolyásolják az emberek egymás vélekedéseit, érzelmeit és viselkedését, hogyan befolyásol az egyén másokat és hogyan befolyásolják őt mások, beleértve a társadalom hatását
- társas tényezőknek meghatározó szerepük van az ember viselkedésében

Társas megismerés

- **Adatgyűjtés: egyéni megfigyeléseink/tömegkommunikáció**
 - Információ élénksége (mind az észlelt, mind a felidézett inf-t bef.), kiugró jellemzők, holdudvarhatás (aki vonzó kedves is)
 - Sémák, sémás feldolgozás, (lényegi, leegyszerűsített elemek, előfeltevések – a feldolgozás gyors automatikus – pl.: öntudatos embet sémája)) **sztereotípiák (ld. később)**
 - **Énséma** (önmagunkról szóló tudáskészlet), **énvonaloztatási hatás** (egy listáról több szót fel tud idézni, ha az épp illik saját magára)
 - **Elsőbbségi hatás** (az elsőként kapott inf-k irányt szabnak, benyomás!)
 - **Újdonsági hatás** (az ellenkezője, az utolsó inf. határozza meg, ha megbántottak minket, hajlamosak vagyunk a korábbi szép dolgokat elfelejteni)

Sémák, sztereotípiák

Sztereotípiák: azon tulajdonságok összessége, amelyet egy adott szociális csoportra jellemzőnek tartunk, különböző csoportokról kialakított képek, sémák.

- *Autosztereotípiák*: saját csoportunkról kialakított sztereotípiáink.
- *Sémák*: az észlelés és a gondolkodás eredményei, emberek, tárgyak, helyzetek stb. osztályainak mentális reprezentációi, segítségével egyszerűsíthetjük és rendszerezhetjük a bennünket érő nagy mennyiségű információt.
- *Személység-sémák*: egyes emberekről, embertípusokról raktározott ismeretegyüttesek.
- *Énsémák*: önmagunkról való sémáink.
- A sémák tartósan fennmaradnak, mivel a sémának ellentmondó információra gyakran nem emlékszünk, és olyan adatokat gyűjtünk, melyek sémáinkat tovább erősítik
- *Az önbeteljesítő jóslat* (Pygmalion effektus): otthon és iskolában, a gyerekek beváltják a hozzájuk fűzött reményeket
- *Látzatkorreláció*: szőke nő és a butaság

Csoportok észlelése

- **Önkategorizáció:** saját magunkat vmely csoport tagjaként határozzuk meg----társas identitás
- **Hatással van a viselkedésünkre** (felvesszük a csoportra jellemző tulajdonságokat, viselkedésformát, serdülők kortárscsoportjainak fontossága!)
- **Jellegzetes csoportpercepciók torzítások** (a mi csoportunk színesebb, a másik homogénebb)
- **Sajátos érzelmi viszonyulás** (saját csoporttal barátságos és segítőkész, másik csoporttal szemben negatív érzések----előítélet)
- **Tajfel-minimális csoporthelyzet** (kockadobással 2 csoport, később jutalom szétosztása, saját ember-nagyobb jutalom)
(csoportközi viszonyok lsd. később)

Oktulajdonítás-a viselkedés magyarázata

- **Attribúció-oktulajdonítás** (ez a viselkedés mozgatórugóinak megértése, a feltárt és feltételezett oki magyarázatok befolyásolják a cselekvő és az esemény megítélését vmint reakcióinkat)
- Mi volt a felelős adott viselkedésért? Heider-**külső** (a helyzet, pénz, szociális normák, fenyegetés, véletlen) vagy **belső** (a személy személyiségjellemzői, attitűdje, vélekedése) **attribúciók** (a kutatások szerint túl nagy hangsúly a belső tényezőkön és kevés a helyzeten)
- **Alapvető attribúciós hiba (Ross)** (kís.: az előadó egy kérdés egyik vagy másik oldala mellett érveljen, a többség szerint az előadás egyezik a személy attitűdjével)

Oktulajdonítás-a viselkedés magyarázata 2.

- **Szándéktulajdonítás** (Jones és Davies)-az oktulajdonítás folyamatában fontos a szándékos-nem szándékos cselekvés elkülönítése
- Kelley-3 dimenziót szükséges figyelembe venni
- egyszeri vagy többször előforduló viselkedést figyelünk-e meg (máskor is előfordul-e adott vis?)
- mennyire konzisztens, állandó ez a jelenség (más helyzetben is így vis?)
- mennyire konszenzuális (mások is így viselkednek?)

Torzítások: cselekvő-megfigyelő torzítás (saját vis-inkább külső, mások inkább belső), túlzott konszenzusészlelés (mások is hasonlóképpen viselkednének), igazságos világba vetett hit (mások szerencsétlensége belső okoknak (is) köszönhető)

Oktulajdonítás-a viselkedés magyarázata 3.

- **A siker és kudarc attribúciója** (Weiner)

Egy teljesítményhelyzetben elszenvedett kudarc vagy megélt siker után a személy további motivációja azon múlik, hogy milyen okokkal magyarázza a teljesítményt. 3 dimenzió: külső-belső

állandóság-változékonyság

ellenőrizhetőség-ell.hetetlenség

Tanult tehetetlenség (Seligman)

Önészlelés (Bem)-az egyén saját érzelmeit, attitűdjeit, belső állapotait úgy ismeri meg, hogy megfigyeli saját viselkedését és következtet (már a második szendvicsem eszem, éhesebb voltam, mint gondoltam)

Előítélet

- Ellenséges vagy negatív attitűd valamilyen csoporttal szemben—olyan attitűd, amely téves, vagy nem teljes információkból származó általánosításokon alapul. (egy embercsoport biz. jellemvonásainak vagy motívumainak általánosítása a sztereotipizálás pl. négerék ritmusérzéke)
- Ha a sztereotípiák tapasztalatokon nyugszik és pontos, akkor a világban való könnyű eligazodásunkat és a jobb alkalmazkodást szolgálja. Ha azonban az egyéni különbségeket leplezi el, akkor nagy veszélyekkel járhat. (Mr Bigott példája)
- Előítélet okai:
Önigazolás, státus és hatalom (alacsony státus-nagyobb előítélet), lekicsinylés, gazdasági és politikai konkurencia, bünbakképzés (gazdasági nehézségek idején sok a frusztráció, az emberek egy jól észrevehető, viszonylag gyenge, és kezdettől fogva nem kedvelt csoportra helyezik át agresszivitásukat), előítéletes személyiség (Adorno-tekintélyelvű szem.: merev gondolkodásmód, konvencionális értékrend, gyanakvás, erős tisztelet a tekintélyek irányában), konformitás (az uralkodó társadalmi normáknak engedelmességek)

Attitűdök

- **Attitűdök**
Az attitűd értékelő viszonyulást jelent, tárgyai lehetnek más emberek, embercsoportok, tárgyak, ideológiák, mozgalmak, stb.
Kifejeződik érzelmekben, vélekedésekben és viselkedésben: ezek az attitűd *affektív, kognitív és viselkedésbeli komponensei*.

(Sztereotípiá, előítéletek, diszkrimináció)

Attitűdök forrásai lehetnek egyéni tapasztalatok, másoktól átvett, készen kapott attitűdök.

Attitűdök 2.

- **Konzisztenciaelméletek**

Alapgondolatuk, hogy az emberek törekednek egyfajta összhangot teremteni különböző attitűdjeik között, és ha ez nem sikerül, és az elemek nem felelnek meg egymásnak, feszültséget éreznek.

Festinger és Carlsmith kiváltott engedelmességi kísérlete—kognitív disszonancia

Attitűdök 3.

- **Az attitűd funkcionális megközelítése**

Az attitűdök különböző pszichológiai szükségleteket elégítenek ki. Attól függően, hogy milyen funkciót látnak el, más módon lehet őket megváltoztatni

- Instrumentális funkció (cél a jutalmak elnyerése és a büntetések elkerülése)
- Ismeretfunkció (referenciakeret nyújtása, hogy ismereteinket értelmesen tudjuk szervezni - az ilyen attitűd sémaként működik, célja, hogy értelmet adjon a világnak)
- Értékkifejező funkció (cél, hogy kifejezze az egyén értékrendjét és meggyőződéseit, ált. konzisztensek egymással)
- Énvédő funkció (cél, hogy megvédje az egyént saját, elfogadhatatlan impulzusaitól – Freud-projekció)
- Szociális igazodási funkció (cél, hogy a csoporthoz való tartozást kifejezze és erősítse)

Attitűdök és a viselkedés

- A különböző attitűdök eltérő mértékben jósolják be a viselkedést (La Piere vizsg)
- A számunkra fontos, személyes élményen alapuló, belső ellentmondástól mentes, speciális, hozzáférhető attitűdjeink inkább bejósolják a viselkedésünket.
- Társadalmi normák szerepe
- Festinger kís.fő következtetése: a disszonanciát okozó vis. akkor vezet attitűdváltozáshoz, ha minimális mértékű nyomással váltható ki.

Személyközi vonzalom

- Fizikai vonzóság és jelentősége az emberi kapcsolatokban
- A személyközi vonzalom meghatározói:
 - közelség
 - ismerősség (az ismerősség vonzalmat eredményez)
 - hasonlóság (a párok fizikai, szociológiai jellemzőikben és pszichológiai vonatkozásban is hasonlítanak egymásra, sőt vonzerejükben is megfelelés van a párok közt)

Az ellentétek vonzzák egymást-bizonyos komplementer személyiségvonásokra igaz lehet pl.domináns-alávetett személy

Szerelem

- **Szenvedélyszerelem** (erőteljes érzelmi állapot, gyengédség és szexuális érzések, féltékenység és fájdalom)
 - **Társszerelem** (ragaszkodás, bizalom, törődés, tolerancia, melegség)
 - **Sternberg-a szerelem háromszögelmélete**
3 összetevő: intimitás (érzelmi összetevő), szenvedély(motiváció) és elkötelezettség (kognitív rész)
- Párválasztási stratégiák – evolúciós megközelítés

Szerep

- **Szerep** (szűk értelemben az adott szituációban szereplő személy előírt viselkedése, reagálási módja—társas vis-t sémák, forgatókönyvek irányítják, tág megfogalmazásban a társadalomban elfoglalt helyzet (státus) által megkövetelt és kulturálisan előírt viselkedés)
- Átható szerep pl. nemi szerep, vagy gyerekszerep
- A szereppel kapcsolatos vis.minták ált. automatikusan kiváltódnak, ha a személy olyan szituációba kerül, különösen ha már személyiségvonássá merevedett—sablonos reakció
- A szerepviselkedés beteljesítésének mélysége az ún. szerepazonosulás

Szerepkonfliktus

- Konfliktus az ember különböző szerepei között (egy tanárnő, aki anya, nő, feleség is egy személyben)
- Nem megfelelő szerepilleszkedésből adódó konfliktusok
 - szerep-én konfliktus (a szerep nem illik az egyéniségéhez)
 - státusinkongruencián alapuló konfliktusok (ragon aluli szerepet kap)

A konfliktusból adódó feszültség oldása:

- morális igazodás stratégiája
- kibúvókereső stratégia
- morális kibúvókeresési stratégia
- instrumentális cselekvések (célja a körülmények megváltoztatása)
- figyelemváltás (figyelmét a fontosabb szerepére irányítja)
- nyugtatók és serkentők alkalmazása

Szereptanulás

- Társadalmi folyamat, amelyben a többi ember viselkedése kiemelt jelentőségű—szocializáció folyamata
- A tanulás módjai: modellkövetés, utánzás, azonosulás
- Szerepjáték (a gyermek kipróbálhat különbözőpozíciókat és az azokhoz tartozó viselkedéseket is begyakorolhatja)

Kommunikáció

- Inf. átvitele a közlő és a vevő között (adó-fogadó, kódolás-dekódolás)
- Célja lehet: tájékoztatás, érzelemkifejezés, felszólítás, kapcsolat fenntartása, esztétikai hatás
- Típusai:
 - résztevők száma szerint: interperszonális, csoport, tömeg
 - közelsége szerint: közvetlen-közvetett
 - alkalmazott kódrendszer szerint: verbális-nem verbális
 - a közlő szándéka szerint: szándékos-nem szándékos
 - a kölcsönösség szerint: egyirányú-kölcsönös
 - a részttevők viszonya szerint: egyenrangú-nem egyenrangú